

תפקיד הרב בקהילה

הרב אוריאל חוברה, רב הישוב נחליאל

נתבקשתי לכתוב מעט על מהות תפקידו של רב בישראל, לרגל יובל שנים לכהונת כבוד ידידי הגאון הרב יונה דברת שליט"א כמרא דאתרא מבוא חורון, ולרגל הגיעו לגיל הגבורות. מהיכרותי את כבוד הרב מרא דאתרא בכנסים של רבנים, הנני יכול להעיד על נועם הליכותיו, רגישותו המוסרית ודאגתו לכל אחד, עם חוכמת חיים נדירה ובקיאות רבה בתורה והלכה.

* * *

כידוע ששונה בתכלית תפקיד רב בעיר או בשכונה, מתפקידו של רב ישוב. בדרך כלל לרב בעיר יש שעות קבלה, ולא תמיד יש לו קשר הדוק עם כל הציבור. רב ישוב בדרך כלל קשור באופן יומי ובכל שעות היממה עם כלל הציבור והנוער, והוא גם האחראי הבלעדי לכל הנושאים הקשורים בתפקידו, כשרות, מקוה, עירובין, ועוד. רב ישוב הוא תפקיד מורכב ביותר, וכמעט שאין לו אח ורע בין התפקידים הציבוריים. לצערנו לא תמיד מודעים ומעריכים זאת. מתוך אחריותו ורצונו של הרב אין לו חופשות לא בשבתות ולא בחגי ישראל, הוא משרת את הציבור בכל הזמנים ובכל שעות היום והלילה, ורבות מפעולותיו הן דיסקרטיות. בנוסף לשיעורי תורה שהרב מוסר תמיד כסדרן יום ביומו, ובנוסף להיותו משיב לשאלות הציבור בהלכה ובעיות השעה, מוטלים עליו שלל תפקידים, כאשר בפועל באים רבים אל הרב כדי שיסייע ויטפל ויעזור להם בעניינים רבים ושונים, כגון שלום בין איש לאשתו או בין שכנים, לדאוג ולעזור למשפחה שנמצאת במצוקה כלכלית, מצוקה אישית או חינוכית או נפשית, עזרה וסיוע למשפחות בבעיות בקשר עם רשויות פנים יישוביות או גופים מחוצה לו, ובנוסף גם מוטלת עליו חובת ביקור חולים וניחום אבלים, ועוד. לעיתים ביום אחד הוא צריך לטפל ולהשתתף בענייני קבורה רח"ל של אחד מבני קהילתו, ושעה לאחר מכן הוא צריך לערוך חופה של אדם אחר מבני קהילתו. הציבור אינו מודע לצער ולכאב ולמה

שמתחולל בקרבו של הרב כשהוא מטפל במצוקתו של אחד מבני הקהילה, שהרי אצל הרב מתנקזות כל השמחות כמו כל המועקות והצרות של הציבור.

כאשר באים לרב בענייני סכסוכי שכנים למשל עלול הדבר ליצור עימות והתנגדות להכרעת הרב. גם אם יגשר ויפשר בין הצדדים בסבלנות רבה וברוח טובה, בדרך כלל צד אחד לא יהיה לגמרי מרוצה מהכרעת הרב או מהמלצתו. וכבר כתבו חז"ל (כתובות דף קה עמוד ב) שתלמיד חכם, רב קהילה, שאוהבים אותו בני עירו, אין זה מחמת שהוא מעולה ביותר, אלא משום שאינו מוכיחם כראוי על אי קיום התורה והמצוות. וכדברי רבא, שבתחילה, לפני שנתמנה לדיין העיר, כולם היו אוהביו - כיון שלא היה בתפקיד המחייבו להכריע ביניהם, אבל מאז שנתמנה לדיין העיר אותם מבני העיר מחוזה שהוא חייב אותם בדין שונאים אותו, ורק אלו שהוא זיכה בדין אוהבים אותו. בדרך כלל זו המציאות בתפקיד רב ישוב שמכריע בענייני תורה וחינוך וחברה וסכסוכי שכנים, שלא כולם מרוצים ממנו.

מסופר בספר 'מערכי לב' מאת הרב שוואב (חלק ב עמוד כב) על הגאון רבי חיים עוזר גרודז'נסקי זצ"ל, שאמר שרב שאין מבקשים לגרשו מהעיר אינו רב, ואילו רב שגירשוהו אינו בן אדם. וכוונתו שרב שאין מבקשים לגרשו לפחות חלק מבני העיר אות הוא כי הוא אינו פוגע בשום אדם ואינו מתערב בשום עניין ואינו דורש מבני העיר דבר, ורב כזה שאינו מפריע לאיש לא ממלא את התפקיד הרבני שלו כראוי. פעמים רבות רב ישוב נמצא במצבים רגישים ציבורית וחברתית, ולעיתים עליו להתמודד עם אנשים בעלי השפעה חברתית שלהם אינטרס אישי שאינו עומד בקנה מידה של צדק יושר וטובת הציבור, אך זהו תפקידו.

מספרים על רב שהתמנה לרב קהילה, ולאחר ששהה בה יומיים ושלושה הגיעה אליו אלמנה אחת וביקשה לתבוע את פרנס העיר לדין תורה. לא כימים הללו הימים ההם, בימים ההם היה הפרנס שליט על כל בני העיר, הוא היה העשיר ביותר בעיר והיה המעסיק של רבים מבני העיר, והפרנס וקבוצתו היו קובעים את סדר העיר בכל העניינים. כששמע הרב את בקשתה של האלמנה קרא לשמשו וציווה עליו לילך אצל הפרנס ולומר לו כי הרב קוראו לדין תורה. יצא השמש מבית הרב לביתו, התלבש בבגדיו המכובדים ביותר ופנה לעבר ביתו של הפרנס. אחרי שכבר הצליח השמש לעמוד לפני הפרנס פנים אל פנים, התגבר השמש והתחיל אומר בשפה רפה כי הרב שלח אותו כדי שיקרא את הפרנס לדין תורה. אך יצאו הדברים מפי השמש והפרנס קם והתקצף, "רק יומיים הוא בעיר וכבר קורא לדיני תורה? מוטב לו לחזור למקום שממנו הגיע. לך ומסור לו כי עדיין מוקדם מדי בשבילו להזמין אנשים לדיני תורה". השמש המסכן חזר אצל הרב מבלי שידע לשית עצה בנפשו, אינו יכול לא לדבר ולא לשתוק, בקושי הצליח הרב להוציא מפיו את דבריו של הפרנס. הרב לא הרפה, ופקד על שמשו לחזור לפרנס ולהזמין שוב, ולומר לו שזוהי התראה שנייה. 'רבי, הלא יהרגני', ביקש השמש להתחמק,

אך חזקה עליו פקודת הרב שציווהו לחזור ולהודיע לפרנס כי בתור רב העיר הוא מזמינו לדין תורה, והיה אם לא יופיע יישא בתוצאות. חזר השמש אצל הפרנס, ושוב גער בו הפרנס וכנ"ל. כיון שראה הרב כך, הודיע לכל בני העיר שביום פלוני יטיל חרם על הפרנס בבית הכנסת, כמו שנהגו אז להטיל חרם על מי שלא מציית לדין. והנה כשהגיע היום הופיע הפרנס בבית הכנסת יחד עם חבריו, וקרא לרב, 'לך נאה לשמש כרב, אני שלחתי את האלמנה כי רציתי לבדוק את תקיפותו של הרב אם יוכל לעמוד גם כנגד הפרנס. כמה רבנים היו עומדים בניסיון כזה? הרבה היו דוחים את האלמנה ומסבירים לה כי עדיין הם חדשים בעיר, ואין תועלת להזמין עתה את הפרנס, אולי בעוד שנה יהיה אפשר לסדר זאת' וכו'. בשינויים המתאימים עד כמה נכונים הדברים גם בימינו!

כחלק מהתמודדות של רב ישוב עליו לפסוק הלכות שיש להן משמעות והשלכה חברתית, ומקצת מהציבור רוצים כך ומקצת רוצה אחרת. זכורני שנשאלתי פעם על ידי מספר אנשים מאחד הישובים בארץ, אם מותר לפתוח מניין נוסף בישוב שלהם כאשר רב הישוב מתנגד לכך, מהטעם שהפילוג הזה לא יביא לחיזוק רוחני וריבוי תורה, ואדרבה עלול להעיב על האווירה הטובה שיש בישוב. היו אנשים מהישוב שהרהיבו לשאול רבנים אחרים אם על פי ההלכה מותר לפתוח עוד בית כנסת, והאם רב המקום יכול להתנגד, ולטענת אותם אנשים השיבו אותם רבנים שהם לא מבינים את התנגדות רב הישוב, ושמותר להם לפתוח עוד בית כנסת. אני השבתי לשואלים (כתבתי על כך בהרחבה בספרי שו"ת ברכת אוריאל) כי בישובים רובצת האחריות ההלכתית אך ורק על רב הישוב בלבד, ועליו מוטל לבחון את המעלות מול החסרונות ולמיגדר מילתא אם יש צורך בדבר. הוא צריך לשקול מחד אם יש מקום להכיל את כל הציבור במקום אחד, ומאידך אם הציבור שווה בדעותיו ובמנהגיו או שעדיף שהמתפללים יתחלקו ויתפרדו, ומה שמחליט רב הישוב אין להרהר אחריו, כי חזקה שלא יצא מתחת ידו של רב הישוב דבר שאינו מתוקן. ועוד, שאין רשות לשום חכם להורות באתריה דחבריה, וכמו שכתב להדיא הרמ"א (יו"ד סימן רמה סעיף כב). ובביאור הגר"א שם הביא את דברי הגמרא בעירובין (צד, ב. וכן חולין נג, ב) אתריה דשמואל הוה ולא רצה רב להורות שם, וכן כמה עובדי. ע"כ. וכל שכן וק"ו כשאין הרב המשיב לשואלים מכיר ויודע טעמו ונימוקו של חברו שאין לו להביע דעה נגד דבריו, כי פעמים האיסור מעיקר הדין, ופעמים כהוראת שעה ולמיגדר מילתא, משום שדברים אלו תלויים לפי המציאות שרק רב הישוב בלבד יודע ומכיר, ואין לדיין אלא מה שעניו רואות. ופשוט שכל חכם המורה באתריה דחבריה אינו ראוי להיקרא תלמיד חכם, כדאיתא בתנא דבי אליהו שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בנייך למודי ה' וכו', והוא הורס ומקלקל וגורם למחלוקת בזה שמורה באתריה דחבריה.

* * *

זכה הישוב מבוא חורון לרב שיש בו כל המעלות בהנהגת הציבור, רגישות וחמלה, נועם והארת פנים לכל אדם. אשריכם ואשרי חלקכם שאתם זוכים להכיר ולהוקיר טובה לרב הישוב שלכם לרגל חמישים שנות הנהגתו אתכם במסירות רבה. הנני לאחל ולברך את ידידי מעלת רבכם מרא דאתרא שליט"א, שיאריך ימים על ממלכתו במלאכת הקודש מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא, אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לו, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, עד ביאת גואל צדק. ואת אנשי הישוב אני מברך שתוסיפו ליהנות ממאור תורת רבכם, אתם ובניכם ובני בניכם, אמן כן יהי רצון.